La čantia del primiziànt.

Fata da Senjeur Battista per la
mësa nevöla de Senjeur Antòne.

I. Audidma, audidma, n tèl stlupetamënt!
Čalëdma sun plaza, če fóla de žënt.
Da santa Krestina, da Bula i Častől
I tanč da Urtižëi k' i͡e nku͡ei tló a nòš ből.

II. *X*en čëli i kunšidra tan böl kël i͡e fa su,
De tèi bi͡ei triumfpórten n'a-n pa mò udu.
Pò sfranži i spënži i u͡el se fè inant.
Per udëi këi da nòza i l Senjeur Primiziant.

III. *X*ën vëni al mòto, k' i sona adum;
Pu auter k' i vën, i čalëdma če grum!
Če linğa tan lonğa, če tlap de parënč,
Amizi i kumpanjes i pekònč i studënč.

IV. Dant-òra i skulèies kul guan' da san-di;
A pèr ből a linğa škel toka da ži;
L maőster de skola i͡e ënke leprò
Per mëter n pu͡e vérda k' i ne fèže vèl dandò.

V. Čalë-ima ai šizri, tan ből k' i se vën!
Tan bën k' i saudèies, s' asti͡eli pu *x*ën!
Ma i a pa nče n áukmòn ke sa kumandè
Kun zuch i kun n šnait ke l i fèš pròpi tremè.

VI. Audidma la múžiga! N tèl i͡e n sunè!
Nku͡ei drami ite i la fèži stlefè!
De tèi mu*x*ikòntri nen aud-un mè prëš:
Per auter kël mi͡eni pa bën nče nstëš!

VII. Čalëdma pò *x*ën këi ke pòrta i valóns,
Se stiza i se pròva de trè ti kurdóns,
Ačò k' i nel zère i'nel pëte no žu,
L fos pa mőfun mpò n pu͡e da-ulëi-mèl la tò su.

VIII. La šèfres a blank kun gerlandes sul čë,
Tan böla inozëntes ke les îê da nvidjë.
De bîêi pitli angŭli pudës-un i di,
Ke fèš bőla blëita i la filza da ri.

IX. I këles da la gerlanda, če ből furnimënt,
Dut plën de spigëtes, blot òr i aržënt;
Pò zandli i pintes pudëis ve npensè,
I filzes i varëtes, kel ne fos-el mèi asè.

X. Če žeunes tan šodes i šèries ke l îê,
Ke tën bőla dutes mèdrë al fat i sîê.
Ži via kël va-les tan plan i zebil,
Ke dutes de berië̆da ne kerpëša n stlòp de fil.

XI. Ma mò plu zebíl, še ulëis kunšidrè,
Sa danz la neviča da fè i s'astilè.
Ma fè la neviča a n prőve îê n leur,
Ke fèš a na žeuna desegúr n gran uneur.

XII. Xën ke udëis l Senjeur Primiziánt,
Mesëis kunšidrè ke l îê ruvà tan inánt,
Ke l îê da unerè i ke l îê da nvidjë
Mò auter plu ke n kòxer i mò auter plu ke n rë.

XIII. Xën vën këi da nòža, amizi i parënč,
Duč plëns d'alegrëza, beáč i kuntënč.
Nši vai te dlîêža, na gran prozesión,
I aut la perdika i mësa ku' na vőra devozión.

❈ ❈ ❈

L ie rîê kumprè bestiàm.

»Da kiž ani ne san plu ulà tò n čë de bestiam da pudei mazè«, diš n di l bekè a si fant; »l fos debužën k' i vadiei keršës sui lëns; i a ulei ğatè n pûê na böla vača da zidlè vèlk, mûêsun sautè da Ponzio a Pilato.«

»Ie savës bën ulà ke l fos mò na böla böstia da ğatè«, diš Sepl, l gran fant; »kla rosa d'anda Bèrbla.«

»Këla pòses tu ži a kumprè, še te ûês; plu saurì i trapulői bën žu n'ana al malan ke i marčadè žu vèlk a kële vödla avarona.«

La vödla muta.

I. La îê fata!
A ve la di duta,
Îel da uni mata:
Son vődla muta!
In eurità,
Nen ës minà.

II. No, ne fòve nia tan burta,
I minove ke la fos vënta;
Bënke n pûê stramba i kurta,
Fòvi mpò for valënta.
La ie nši,
Nen è mentì.

III. Ma xën ke nen è ğatà,
Sons da runfles i n pûê foša;
L desdën m' a revinà
Šike na vődla moša.
Ah! mi žënt
Če spavënt!

IV. Son vődla i žmarida,
Da sperè nen îêl plu nia:
Degùn plu ne me marida,
Ma la kolpa nen îê mia.
Mpò drë
Da muië.

V. Îê sè i kl ből Dîê
Tan k' e fat i è pruà;
È segur fat l fat i mîê,
Ma nia nen a žuà.
Da bradlè
A pensè.

VI. Son žita nče a dlîêža,
Ma degùn sant ne m'a žudà;
I nfin, oh per dîêža!
Sant Antòne m'a tralašà.
Uleis de plu?
Ki ës kerdu?

VII. Son žita a gratunè,
I trûê' bai m' a i pità.
Ma de me maridè
N' a mèi degùn nunzià.
Ès pu durmì
Bon saurì.

VIII. A Urtižei èi fat la pròa,
Žita sons suẽnz dlaite;
Ma degun vödl ne me čalòa,
Duč mučòa riẽš dedite.
Če nğanèda,
Nče per strèda.

IX. Ah! mutòns dal kûer tan dur,
Ne ve binče nia de rîe;
Ma la vendẽtta vẽn segur,
Še n' a perdòn kel bő̃l Dîe.
Ti čavẽi
A vo ẽi!

X. Ma xẽn sè-i če ke fèže:
Îe devẽnte mo na stria;
Pò mutòns ie ve drèže
I ve fruze duč n nia.
La tampő̃sta
A vo rő̃sta.

XI. Sibe vő̃dl oder žeun,
Unjun arà si straufonga.
Ve tóke pu mè l teun,
Kẽsta îe mi minonga.
Taka drẽt
Kẽš maladẽt!

XII. Pò kuntẽnta ûei žbingè
Kun trûep autres la gernèa,
Kan ke ve veiže vo tumè
Granč i pitli pèa.
Pò n čik i n saut
Bő̃l adaut.

N pûek per sòrt.

»Per ki sieisa kšta iẽrba?« damanda n di n senjeur a n seteur; »per vòš patrón?«

»No« diš l auter.

»Pò la siereis per vo nstẽs?«

»No.«

»Pu per ki pa pò?«

»Per la vačes.«

* * *

infiërn. Dal gran spavënt m' éi dešedà. Pò èi palpà dlonğa mè žu, per udei ulà ke son; i è udù ke l spavënt i͡e mò mažer: ke son maridà.«

* * *

Saveisa kò ke anda Lena fèš per udei še bèra Žan nen a mia no bu masa kan ke l vën tèrt òra d' ustaria? La i fèš mò mëter n fil te na odla.

* * *

N avaròn i͡e šike n purčől gras: l utel an mpermò dò si mòrt.

Da ndevinè.

I. Če i͡el pa ke krëš d' inviërn i mòr d' instà?
L a la ravixa sun som i krëš žuvi͡er.

II. Ki ke ne l a nia, ne u͡el nia l avei;
ki ke l a, ne u͡el nia l piërder;
ki ke l vënč, ne l a nia plu.

III. N l pòrta sun meixa, l mešeida i
i n da a duč, ma deguni nen maia.

IV. Ki i͡e pa l plu da čorka te dli͡eža?
Ki i͡e pa l plu vődl te dli͡eža?

V. Kluna i͡e pa la masaria plu da totl
te čëxa? i kluna la plu da maladët?
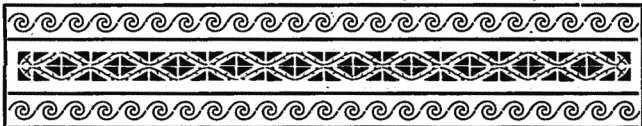
’L vödl mut.

(Dò na copia de W. Moroder).

I. N-ēss’ giapà bēn cēnt per una,
Ma scusà ne m’ à mèi deguna;
Mè na bòna è-i zercà,
Ma na tèla n’ è-i giapà.
Je lašēss’ inánt la tèsta,
Che me tò na tèl rie pèsta,
Che me dà ’n tèl guiērn,
Šiche fosse tel infiērn.

II. Mi mutóns! ēis bēn la vèles,
Cri-ve riches o de böles;
Je per mè, je laše stè,
Y inchèghe al maridè.
Sálomon diš: Dut ie aitl,
Auter che s’ en böver ’n z̄aitl;
In chēš cont à-l bēn resón,
In chēš cont nen ie-l minción.

III. Tan acòrt che chēs̄ rē fòva,
N’ ie-l mèi stat y plu s’ en tròva.
La fenáns pur ’l à giapà,
Ëiles ’l à mò ingianà!
Še fin Sálomon n’ i mucia:
Ve farà-les a vo na pucia?
Mè fas̄ē-i ’n drē mus dur,
Še no ve giap’-les tan segúr.

IV. Fina G̅an dala Rainöles
Ne dà achter ala böles;
Ël ti cigna prēst de no,
Y stlus̄ mò i uedli prò!

Še dišëis d' en tò de riches,
Ve darà-l de bur gran pliches,
Zarerà i uedli prò,
Cignerà da nuef de no.

V. Les ve fèš tel prim la tlòza,
Ma spitēde dò la ṅòza,
Audirēis tòst 'n böl spas,
Can che les vēn cul gran šadás.
Še ne ti dès böl prēst la brèies,
Audirès-te tòst de biei svèies:
Chēstes aut pu mè a mì,
Tue! 'l chitl te dè-i a tì!

VI. Še tu nen ues, la te minciona;
La dirà: Je son patrona,
Ne me ciaculè debánt,
Je cumande, tu ies fant!
La mobilies ie dutes míes,
Ma la criatures tíes.
Tu ies sëul a davagnë,
Y je sès che ue majë!

VII. La dirà: 'L ie zēn la mòda,
Che 'η ëuta 'ntëur la ròda!
Caro tu! Ës intendù?
'L šadás ès bēn udù!
Še ne te stès böl sot mi zòchi,
Cul šadás arès ti còchi!
Chēl ch' je ue, ès da fè,
Chēl che n' ue, ès da lašè!

VIII. A San Job, diš la scritura,
Ie - la ḡita ënche dura. —
'N se muessa spaventè,
A pensè al maridè. —
Si rie fēna 'l tramentòva,
'L minaciòva y i dašòva;
Y per dè a 'n sant custúm,
'L à-la trat mò sul chetúm.

IX. Še i sanč nen ie segures,
Can che 'l va drēt ala dures,
Ve ulëise mò 'nfidè,
Mi mutóns da maridè?

Pier' o Paul, metēde vèrda!
Sul chetúm o tela mèrda
Ve trarà-les trame-doi,
O defín te chègadói.

X. Ès assè dinèi y mitli:
Can che t'ès cinc, sies, söt pitli,
Can ch' i vēn-pa dò svajàn:
Tata, mama, je ue pan!
Cò i darès tu assè pulēnta,
Can che t' ès na böla gran stēnta?
O! dirès, puere cutèl!
'L maridè ie 'l mag̅er mèl.

XI. Laše prò che t' ès na rica,
Drēt supèrba che se šica;
La dirà: Dà ca dinèi.
Y te 'n bòt sarà-i finèi.
Ès fiáns, drēt flinches, blòtes,
Damanderà-les tòst la dòtes;
Y mutóns che uel balè —
Tè te laš-i-pa bradlè!

XII. Cri-ve pu tèl böla Bötes,
Arēis tòš sul cē curnötes;
Cri-ve pu de vòs̄ gust,
Ugnuna à si fust.
Chi 'n uel longes, chi 'n uel curtes,
Chi 'n uel fošes, chi 'n uel burtes,
Ma ugnún n - arà assè —
Je per mè les laše stè.
Ëiles me dirà del dut,
Ma je röste vödl mut.

bën, anzi 'nfina che 'l ie mòrt, 'η pò dì, dal blo' gras che 'l fòva deventà.

Can che 'l fòva mòrt, òva 'l vödl 'n vöre ferdrús y s' à 'mpessà, che 'l guardián 'l òva-pa möfun plu segúr castigà y cundanà a deventè y restè mušát tëmp de si vita.

Sta stòria ie metud' òra a pòsta per mustrè, cò che de rie gënt per pura malizia y cun blo' baugïes pròva, no mè de 'ngianè la bona gënt, ma 'nfina-mèi de mëter 'n ridicul la virtù crestianes y la santa religión. Schivë-ve y temë-ve da chëi che resona gën di pröves, di capuzíneri, dela múnighes i di cunvënč.

Na viva pra mëisa da nòza dela mëssa nevöla de Segnëur P. Capuziner Piere Damián Verginer da Bula.

(Fata da Segnëur Batista.)

I. Na ciantia metëss-i gën òra
A unëur del Segnëur Premeziánt;
Ne sè pò, še vëgne da-in-òra,
Zën fèš-i na pròva d' intánt.

II. Per vo, Segnëur Pater Verginer,
Per vo vèl sta pue' de cianzón,
Zën che sëis deventà capuziner,
Vo, nòš pitl mut da Anción.

III. Ve diše mè-drë doi paròles,
Ma drët ala bòna y böl brèt;
Savëis pu ch'è fa pitla scòles,
Y chëles mò massa da frèt.

IV. Audíde zën cie che ve diše,
Y cie che è 'ncuei usservà;
Mè-drë che vòš cuer se-la riše,
Pò sons 'nce ie cuntentà.

V. Ciauzèi n' ëis-a drë' ala mòda,
Pò gëis mò deschëuz 'ncantëur;
Che še ruvessais te vèl bròda?
Pò fosse-l 'n föter bur lëur.

VI. Dela bèrba ne, diš-i mè nía,
Che bèrbes à-i bēn 'ce tlo'ntēur;
Ugnún uel valēi cula sia,
Y mašima i ḡēuni can che la flēur.

VII. Y 'l guant, che ēis vo, Segnēur Piere,
Nen ie-pa 'n guan' da segnēur;
Je cēle 'ntēur-òra y chiere,
Y vēighe, che duč n-à 'n miēur.

VIII. A vöster 'ncuei na tèl föšta,
Pudais bēn 'mpò 'n tò 'n miēur.
Minais-a ch'uníss' la tampösta?
Pu pò fais pu sot-al celēur.

IX. Y tlo sēis pu ēnche a sosta,
Y duč à pu 'l guan' da san-dí;
Vòš böl sè-i bēn je cie che 'l costa:
Na pröša š'che chēl da ugne dí.

X. Del guant ne 'ndašēise vo nia,
Mè 'n böl padernòster y 'l brevier;
'L röst dašessaise dut via,
Magari per 'n criegl de pier.

XI. Doi còsses ie vòsta legrēza:
'N gran padernòster y 'l brevier;
Y chēsta ie vòsta richēza:
Ma 'mpò sēis plu ric che 'n banchier.

XII. Vo sēis z̄ēn segúr dela salvēza,
Y sēis vöramēnter cuntēnt;
Gudēis ugne vöra belēza
A vöster te 'n tèl böl cunvēnt.

XIII. O bon Padre Piere, periēde
Per duč vòš amíč y parēnč,
Ch'i ruve 'n dí de-beriēde
A vöster beač y cuntēnč.

XIV. Y vo, che sēis tlo a sta nòza,
Gudē-v'la ugnún da crestián!
Drusēde z̄ēn duč vòsta bòza:
Na viva a Segnēur Piere Damián!
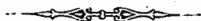
de san Piere ie-l 35 còrps sanč y na quantità straurdinária d'autra relíquies.

Chi che vẽn dunque a Roma y va a san Piere, ne 'l fèše mè per curiosità, ma per devuzión, percie che 'l luec ie võramenter sant, luec ulá che ch'l böl Die per interzessión de san Piere à cunzedù y cunzöt mò truepíšima grazies a chi ch' à la bòna vulentà de viver y murì da bon crestián.

Segnëur Antòne da Fussèl.

L' amór del' oma.

(Da Fr. Moroder de Lenert a Urtišëi, dò na ciántia inglëiša.)

I. Cie ie-l che sun cheš mont lieia 'l cuer
'L plu santamẽnter, del ric y del puer',
Che böle al našer cun gaudio nes saluda,
Che dura fin che la mòrt nes spartẽš y dut muda?
'L miëur sun cheš mont, che dal ciel nes pò unì dat,
La magra bendešión ch' Idie nes à fat,
'L plu amabil, 'l plu vẽira, 'l plu che dura:
'L ie l'amór del'oma y si cura.

II. Tan de mèi böl dan nòš našer, y pò ce bria
Pra la cuna, dí y nuet ne laše-la dò nia,
Ce lëur a nes cuntentè, ce tẽma, ce cura,
Dut supòrt-la cun pazienza zẽnza mesura.
La riš cun nëus, y a cuer i va duč nòš mèi,
Y ce festide, ce duel, can che son amalèi.
Mèi n' à-la fat assè y pra nëus sta-la for,
Mèi ne se stancia del'oma 'l gran amór.

III. Y pò che son plu granč y cheršui sú,
Che 'l mont minacia nòsta giuventú,
Ši che la se pròva cun bon 'nsegnamẽnč,
Che restonže da lonč dal mèl y biei valẽnč.
Tel pericul nòsta miëur custòdia sarà
Ch'la paròles d'amunizión y d'auritá,
Che dut a bònes y tan de cuer rešona
Plẽn de tẽma l'amór de na bòn' oma.

IV. Y can che cui ani 'ncie per nëus vẽn 'l tẽmp,
Che se 'ngignón cumpanía y tèl pitla gẽnt,
Che tan nes sta a cuer, y ch' i ulón tan bon,
Mè per nòsta familia nëus se festidión,
Ugnún a sè pẽnsa y per i siei cialerà,
Del fra, dela sòr, del amíc l'amór passerà;
Ma še duč t'ëss' desmincià y t'ëss' tralašà:
No mèi, mèi l'amór del' oma ne sarà finà.

De cundana òv-i giatà 20 ani per-un, auter che Bovo; chël òva giatà 15 ani, pervia che 'l nen òva fa nia a ḡënt y òva cunfessà ite dut.

A. L.

Per la fösta del 1908 a Urtis̄ëi.

I. Ve saludón cun duta stima,
Mont de Frèa y Gherdenacia,
Vo de Sëlva y sant' Crestina,
Dut Surèghes cun Puciacia,
Vo Badiòč y Ampezáns,
Mò Fedomes y Fašáns,
Bën unìč duč a un,
Per la fösta del chemún.

II. Vo Ladíns sëis duč 'nviëi
Per sta fösta a ḡudè;
Pitl y grant, tan ëiles ch'ëi,
Da nòš chemún a saludè
Y ringraziē del gran unëur,
Cura y bria, che s'à dat
Nòs̄ Grof amà y bon Segnëur,
Che sëulamënter chës̄ à fat.

III. La natura dut plu böla:
Dut se-la gëut, bën grant y pitl;
Tan plu tlèr ie mont de Söla;
'Nce l'ava à n'auter chitl.
Dut se-la ris̄ dala legrëza,
Sauta y ciga; china i pēš
Te ruf cun gran svaltëza
Spriza 'ntëur y se devertēš.

IV. N'ulēs^{s}' dì nia dela mutáns,
Di mutóns, 'nce del'oma,
Dut deslià, 'nchina i cians
Sauta 'ntëur š'che mač y toma.
'L plu da rì ie mò Sas-plač,
Sas-lonc ne sta plu nia chiet;
Chi crëps sta ca š'che cater mač:
Pudëss' minè che 'l ie 'n suen̄ te liet.

V. Dut sauta adúm a decurè
Cëses, plazes, a fè purtóns
Cun nëif, stanges, y a purtè
Daša, 'nce tèi pitli mutóns.

I vödli ambòlč: Chël da Snetón,
Da Còsta, Murèda y 'l Cadèmia,
'L Pöc, 'l Purger, chël da Janón,
Fač de nëif meríta prèmia.

VI. 'L ie dò-mez̄-dí, z̄ën prës̄ la doi,
'L Grof muess' ruè bën ugne mumënt;
Ḡënt ie-l böl dlonc sun ugne troi,
La mus̄'ga sauta che'l ie 'n spavënt.
'L ambòlt saluda 'l prim de duč,
Pò chëi de scòla: Segnëur Pluán,
Šizri, dutores, y Segnëur Puč:
A dui ti dà Segnëur Grof la man.

VII. Cun gherlanda spiza sies mutáns,
Fòve-l a reciöver nòš Segnëur,
Ne se diš tan böles, semiòa fiáns
De 'n còser, no d'usèdes al lëur.
Ch'la Milia à dit tan böl y a drët
Chel rim che bèra Franzl à fat;
Je m'è 'namurà, — Die benedët
Ḡude-me, še no devënt-i mat.

VIII. Val de Gherdëina, mi legrëza,
Data de fertuna très y très;
Dut stupëš per ti belëza,
Tèi biei crëps y monč che t'ès.
Rösta š'che t' ies per for y for,
'N pòpul 'mpulsà de spirt y vivanda,
De cunfidënza a Die y amór
Al lëur; 'l ciel te dará la gherlanda.

Cristl Delago.

La Madòna à da-gnëura ḡudà.

(Da Segnëur Pluán Anderlan.)

La vödla dlies̄a da Urtis̄ëi ne fòva zacán ulá che la ie al dí da 'ncuei; la fòva sa sant' Ana, ulá che ie z̄ën la curtina, y fòva 84 pies̄ longia cula curtina 'ntëur ite, cò che 'η vëiḡa mò te truep lueš. Dlongia fòva la capöla de sant' Ana, cò che la sta mò al dí da 'ncuei; y che, a chëi tëmps se tlamòva la capöla dai òš. La dlies̄a iló fòva stata frabichèda l' an̄ 1744, ma i òva fat la murèdes massa dëibles, a maniera che les zessòva; 'l revëut traḡòva de gran sfësses cun gran pericul de tumè ite, y la dlies̄a scumenciòva a se sfënder. Per chël à pò chëi da Urtis̄ëi frabicà la gran

Sentënzes.

A sunè adròv-uŋ strumënč;
A ciantè muess-uŋ vöster cuntënč;
A ugīnè muess-uŋ vöster biei valënč;
A 'mparè muess-uŋ vöster drët diligënč;
A n' arsumè muess-uŋ vöster for atënč;
A studië mand-uŋ per 'l sòlit studënč;
A se dessenè devënt-uŋ revënč;
A se puznè devënt-uŋ rugënč;
A böver devënt-uŋ 'm pue' rusnënč;
Še 'l ie puecia lèrc, se fës-uŋ strënč;
Še vèlc dura massa giut, devënt-uŋ busiënč;
'N tira plu saurí še valguni spënč;
I ueves da Pasca 'ngign-uŋ 'ntënč;
La fòrbes adròva chëi che depënč;
Chëi che se pèra, ie chëi che vënč;
Ded-òra da Bulzán diš-uŋ a Rënč;
'L gīëut y i rati ie šòrfes y rassënč;
Ulá che 'l ie viëra, ie-l da-gnëura spavënč;
De rögula plura mè-drë i parënč;
'N grum de pensieres, 'n grum de mumënč;
A 'n fè passa mile, 'n uele-l dai cënč.

Segnëur Batista.

'N puec per sòrt.

Pitla defrënzia. 'N dí passòva 'n tèl zarlatán de 'n snòps-prueder dan 'l paláz de 'n gran segnëur via. 'L guant òve-l plu tòš blot da pientles che da zandli — pò vöster, davia che fòva n'ël y no n'ëila. — òra de na fuja dela gòca dut tacunèda cu-còva òra na bòza, še bën che 'l ne fòva-pa un de chi slabòcs che va cun bòzes 'ncantëur. Can che 'l ie revà sot-al purtón del paláz, i à-l dà sú na tèl cërta udlèda, pò s'à-l autà gu-vier y à dit tra sè 'nstës: »I fëš 'n tèl fè de cheš gran ricón ca-sú, a mí me pèr che sibe pitla defrënzia tra mè y ël: ël à-pa möfun scumencià zën 'l segondo milión, y je scumënce 'l prim.« S. Batista.

Un plu maladët del auter. Cristl y Franzl s'udiòva a mòrt da 'm pöz 'nca böle. Ma ne va via giut, che dui doi vën žarèi ite: Cristl òva rubà n'ëura, y Franzl na vacia. 'N dí s'ancont-i te peršón, can che i gīva dui doi sul gòng a spaz. Š' i ne foss' stai te peršòn 'n chël mumënt, ëssa ugnún purvà d'i dè na scurtlèda

Can che 'l fòva da pajë — 'l òva da pajë 7 fiëres y 'l lëur — i dà-l al fèver 2 tòleri da 3 raineš. Z̄ën à chëš scumencià a i cialè a chiš tòleri, 'n tòl ca un dò l'auter y i romp a möz ḡú. »Chis̄ ne vèl ënche no nia« dis̄e-l al grof. Z̄ën à-l messù la cunzöder, 'l grof, che 'l n-à giatà un da plu fòrza, y i à dat 'n luis̄-d'òr.

A. L.

* * *

Anda Lèna y bèra Piere ie inò unii a se dì 'm pue'. A de tèles muesse-l föter for ël dè dò. »Cò che la ie,« dis̄e-l, can che 'l ne sà pu cie dì zënza, »dan maridè t'ulòv-i tan bon, che t'ësse böl majà, y z̄ën me mueia, che ne t'è majà.« A. L.

Pensieres.

Die me-l perdone,
Še dis̄' cò che me sà;
Die me bastone,
Še chël ie falà. C. D.

* * *

Chi che mët vèrda, cie che d'autri fèš,
S'ars̄uma 'nstës y se revina la pèš. C. D.

* * *

Can ch'un miena, che 'l sà assè,
Ne sà-l plu nia, cie che 'l sà;
Can che 'l à pò vèlc da fè,
Prës̄ dò vëighe-l, che 'l à falà. C. D.

* * *

'N ambòlt che se vëic mè sè y si parënč,
Fèš tan che 'n ciavál, che ne tira še 'η spënč.

C. D.

* * *

'N ciavál viërč pòss-uη menè;
'N chemún che n' uel udëi, ne se laša catrè.

C. D.

* * *

La bòna bales n' a-η drē d' autè,
La bòna fanciöles no drē de cumandè.
C. D.

* * *

Chi che uel avēi si ròba cò che 'l dēs,
Muessa fè fant y fanciöla 'nstēs. A. L.

* * *

Še la 'nvidia vardēssa š'che fuec,
Custēssa la lēgna puec. A. L.

* * *

Oswald de Wolkenstein diš:
Plu gran amór ch'i purtēis ala böl 'ëiles:
Plu gran mueies ve farà-les ëiles. A. L.

* * *

Cul amór passa 'l tēmp,
Y cul tēmp passa 'l amór. A. L.

* * *

Še doi ëiles ie únfat böles, ue-i bon a trame-doves,
Vēn-pa bēn 'l tēmp, che te stufes de duta-doves.
A. L.

* * *

A durmì vèd-i je for cun tēma:
Adam à giatà, 'ntan che 'l durmiva, na fēna. A. L.

* * *

La mutáns de vint ani damanda, cò ch'ël ie;
Chēles de trēnta, cie che 'l ie,
Chēles de caranta, ulá che 'l ie. A. L.

* * *

'L tēmp cunēš-uη al vēnt;
'L père a si pitl inuzēnt;
'L patrón al dò ch'ie si gēnt. A. L.

* * *

’N inglëiš, šaldi ric, a fa scri sul sas de si fòssa:
Chēl ch’è spendù, è-i abù,
Chēl ch’è dat via, ie inò unì zerúc,
Y chēl ch’è anzà, muess-i piërder. Fr. M.

* * *

Degún n’ie plu puere che ’l ric, che ie mè ric. Fr M.

* * *

Chi a biešes, à pöves,
Chi à mutóns, à nevöles.

Da ’ndevinè.

I.

Te chiš nuef pitli chèdri ie-l da scri ite i zifri: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, de maniera che ’l monta òra t’ugni lingia 15, a cumpedè:
I. via y ca;
II. sú y gú;
III. a piz a ciantón.
In obige 9 Quadrate sind die Ziffern 1—9 so einzusetzen, daß die Summe jeder Reihe:
1. von links nach rechts,
2. von oben nach unten,
3. diagonal gezählt
15 ergibt. A. L.

II.

’N segnëur damanda ’n tèl pitl badiòt, che vèrda l’auces, tantes che ’l n-à. ’L pitl respuent:
»Še ēsse chēstes, y mò tantes, y mò möža tantes y mò ’n chèrt de tantes, y vo fussais l’aucón, pò n-ēss-i iust 100.« Tantes n-òve-l -pa? A. L.

'nši ie-l catacombes, che à gor ciu partimënč. 'N pò se 'nmaginè, tan sot che 'η muessa g̅i te tiëra per revè al partimënt g̅a-pö.

La catacombes dunque ie lueš da respetè y da venerè, percie che iló ie-l la tombes o fòsses de truep mile Martiri y Sanč, che à cunfessà la medöma föde crestiana che nëus cunfessón y che ulón dò si esëmpio fedelmënter cunfessè fin ala mòrt.

Segnëur Antòne da Fussèll.

¤¤

Na ciántia per 'l Primiziánt.

Ie ve salude, bon Segnëur Primiziánt!
Chēs ie per nëus 'n gran dí sant,
Na gran legrëza ie-l per duč, 'nce per mè,
Chesta gherlanda je pudëi ve prešentè.

Vo fais ënche 'n tèl pitl mut,
Y z̄ën sëis chël che vèl 'l plu de dut.
Sëis chël che fès 'mpö de Die;
Gesū à dit: »'L ie šiche fosse je.«

Na sëul paròla 'l fēs unì sun nōs autère.
Tan ubedient šiche n' jëde a si père;
Da iló pò, — bòna g̅ënt, pensëde —,
Te mi pitl cuer chēs 'l prim jëde.

Pò tanč 'ncuei y da-mo-in-la
Chesta grazia per vòsta mans giatrà,
Y 'l perdón de si picëi a trueps sarà dat,
Ah, cie gran còssa che Idie de Vo à fat!

'L bon Segnëur per chēš sibe laudà y rengrazià,
Vo drët de cuer da nëus congratulà,
La santa benedešión prions per dui canč,
Aciò che Vo y nëus unións 'n di sanč.

Segnëur Ušöp.

¤¤

La cuces da Nadèl.

'L fòva n' jëde 'n gran segnëur, che ie g̅it na sëira te 'n teater de zità y à udù iló na ciantarina, ch' i plašòva termënt.

L' auter dí va-l, böl da macarón, zënza se pessè giut, debòta y compra dodeš cuces 'ndurèdes, les gëura su dutes, mët ite

cuces cun zechíns y dut. N' auter jēde cialerè-i de fè del bēn, ulà che 'l toca. Son cuntēnt, che la ie tumèḍa òra 'nši.«

Sèpl da Passua.

La fertuna.

Fertuna ie 'n uciöl
Pià y žarà te gábia;
Legrēza mostr-el revöl,
Ma 'nce tristēza y rábia.

'N muessa vöster atēnt,
Aciò che 'l ne s' en vède,
Percie sarà rie termēnt
A 'l piē 'n segondo jēde.

T. P.

La zintling.

La zintling! audiēis-a sunàn
La ciampana, böl plan: bin ban?
Tan plan che la sona, tan plan,
La ciampana, l' audiēis-a sunàn?

La pitla, ciuldí che 'η sona,
I no la granda böl plan,
Damanda 'l pitl al' oma,
Spaurì, bölau bradlàn.

I uedli 'n gota, l' oma
Respuent a si pitl fi:
»Percie, — percie ch' i sona?
Ne pòsse, — ne pòsse te-l dì.«

'L père, per ēl sunòva
La pitla ciampana, tan plan,
Per ēl chest' oma bradlòva
A messēi l' audì sunàn.

La zintling! audiēis-a sunàn
La ciampana, böl plan: bin ban?
Tan plan che la sona, tan plan,
La ciampana, l' audiēis-a sunàn?

T. P.

La val de Gherdëina.

Gherdëina, böla valèda,
Gherdëina, böl rusnè,
Gherdëina, böla Gherdëina,
T' ame plu che mè.

Saslónc y Pič y Cuca,
Da Bula 'nfin Mastlè,
Da Plan 'nfin a Pruca:
Cialè s' en pò-η assè.

Tèi crëps y prèi y monč
Ne vëig-uη segúr inió;
Sul mont no lèrc no lonč
Ne ie-l plu böl che tlo.

Gherdëina, t' ies furtnèda;
Unëur a chi pò dì:
Gherdëina, böla valèda,
Cie böl a vöster ti fi.

T. P.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

La rie tëna.

O tu puere, puere mat,
Tu totl, cie ès tu mèi fat,
A maridè na tèl rie pesta,
Che te ciavatöa drët la cresta.

Dan maridè i fòva dut böl y drët,
Ma la òva ite 'l maladët:
'Ntan che la se stilòva drët valënta,
Sul cë te fašòv-la suënz la pulënta.

Dì mè vèlc zën! pò ies 'n mušát,
'N totl, 'n ciavón o gor 'n mat;
Ëila à dagnëura sëula regón,
Tu ies mè for 'n puere macarón.

Siche na vöra tanaja Mariëursa,
Ëila sëula tën y mëina la bëursa,
Y še tu ues datrai 'n da-söt,
Te respuenderà-la snöl: slöc, slöc!

Per zandli, pintes y per se šichè
A-l' ëila dagnëura gròs̄ assè.
Ma še tu adròves 'n cë de guant,
Pëtla mè tu! 'l ie-pa de-bánt!

O te ies bën 'n puere scafaròt!
Ulësses datrai t' en bӧver 'n gòt,
O fè vèl jëde 'n pitl g̅uec:
Pruibì, pruibì! spieta 'm puec!

Suënz de nuet, per avëi si bӧla ghenèda,
Se stiel-ela finèda o gor amalèda,
Y pò muesses mӧfun tu levè su,
Y pòsses tu chi pitli sujë g̅u.

Craugnë, svajë y petè gor,
O, chël te fès̄-ela bӧl for.
'L ie 'n spavënt, per dies̄a stëila,
A messëi avëi na tèl rie ëila!

Je ue bën giën i bincè 'l paravís,
Ma mè-drë' 'm puc' prëš, še mèi che la g̅is,
Percie 'η ne la tën pròpi no òra,
Pra na tèl ëila va-η bӧl 'n malora.

Franz Moroder.

Mi ciasòta.

'L fòva na pitla ciasòta, a la bòna, de lën,
Ma la fòva mia, y blòta, y da stè giën;
La róndules, muntres bӧle da dumán,
S̄ulòva ite y òra se-la ciantàn.

Tela chëurt òv-i 'n dròc cun si funtana,
Cun èga bòna frëša y sana;
Y dan cësa fòv-el 'n tèl pitl verzón
Cun ciblóns y salata de cheršón.

Dò cësa, te si pitla stala, mi zieba, la cëura,
La gialines y 'n gial che cherdòva bӧl a-benëura.
Te stua, sun balcón, la gábia cul uciӧl
Y mi bon Pimperle sun ban da furnӧl.

Chëš fòva dut mi pitl avëi,
Che giut cuntënt è-i pedù me giaudëi;
Ma lauràn y sparagnàn šiche 'n bon fant
L' è-i menèda pròpi šaldi inánt.

Pò can che la fertuna m' a fa ric
Y di granč 'l cumpagni y amíc,
Mi pitla ciasòta ne m' à plu scusà,
Y per puec a fulestieres l' è-i data ca.

Z̄ën è-i na cësa pròpi da gran segnëur,
'Ng̅egnëda ite dò 'l plu böl y 'l mië ur,
Y cun duta la comoditèjes le-prò,
Y pedientri che me servëš dant y dò.

Z̄ën ëss-i bën dut 'l böl y tan 'l muet,
Ma mi cuer se sënt 'mpò puere y uet;
Mi pitla cësa, ulá ch' è passà alögra giuventú,
O, chël ne ie mi böl y gran paláz mèi, no, no, mèi plu.

Truep gròš y truep avëi, ne 'l cherdëis,
Dà gran festideš, ie suënz de pëis;
La pèš del cuer y la vöra cuntentëza
Dà mè 'l fè del bën, ma no la gran richëza. F. M.

Ënche 'n festide.

(De na vödla muta da orden.)

Puera Mariëusa ie g̅u a liet,
Ala mòrt pëns-ela suënz böl a chiet;
Ma a murì ne ie-la-pa nia grama:
Cie ulëis-a? la ie tan na bòn' ana.

Ma 'n festide à-la 'mpò te si últimi dís:
Cò cialerà-la mèi òra la-sú sun paravís?
Sarà-l-pa bën dut al orden y drët;
Dut te si luegia, rumà su y nët?

Chi biei troni ne sarà mia no da taces?
I firònghes y i tepichs fòrši da maces?
La snòles, la lampes, i viereš bën puzenèi?
La mëises, i banč y i fonč bën lavèi?

Y chi pitli ángiuli, cun si tripè,
Ne desmencerà mia, cie ch' i ēss' da fè?
Sà-η bēn! cul nòte de sautè 'ncantēur
Desmencerà-i bēn datrai de fè si lēur!

Y 'l bon san Piere dala gran tlèves,
La bèrba 'm pue' da tabác y da sbèvies,
Lašerà bēn mè ite l' anes pies
Y no fòrši 'nce vèl lotri o stries?

In Gottsnomen, ue bēn giēn murì,
Pò can che ruve sun paravís 'n dí,
Pò ue-i-pa bēn drēt me purvè,
Ulá che 'l fos bušēn de cumedè.

Pò ue-i-pa bēn de dut m' en curè,
Mè-drē' che 'l bon Die me laše fè,
Percie orden dē-l vöster dlonc, y cis
La-sú te chel böl gran paravís.

Franz Moroder.

La benedešión de mi père.

Ḡnudlà pra liet del père stašōv-i bradlàn,
Y ēl zitràn sul cē m' à-l metù la man:
»Che chel bel Die te benedēše, o mi fi, mi fi!«
Chēsta paròles, dut da dëibel, ma tan de cuer m' à-l dì.

Pò ie-l mòrt, y no grōš no ròba n' à-l lašà;
Ma cialēde, pur empò si èrp je son sta;
Percie na gran fertuna, la miēur arpeḡón
Je stata per mè si santa benedešión.

Y pra duta mi fadíes y mi lēur
Per me vadagnē 'l viver cun unēur
Me cunfòrta mò for 'n tèl pensier: de sentì
Sun mi cē la man del père che m' à benedì.

Dò 'nlēuta tan de tēmp che 'l ie böle passà,
Y tèi pitli »Père, père« suēnz m' à cherdà;
Ma for can che me lecòrde de 'n chēl dí,
Me sēnt-i 'nce je de 'n bon père 'l pitl fi.

Franz Moroder.

»Zën va mè, me pens-i, še no Böta sta cun festide.« Son mò cherdà pra 'l cramer y m' è fat dè per trëi lire,[95]) doi drairi y 'n laichter[96]) 'n puchl, 'n miuel[97]) de uele, 'm pue' de stupín dala lum, 'n maz de suplríns y 'n pristl per la fëna, y chëš ie stat bën fat, che 'mpö de giapè la šopa y na bòna remanzina,[98]) šiche l' aspitòve, can che l' à udù 'l pristl, n' à-la dit .patöla,[99]) y prëš m' à-la purtà su 'n bon cròšul, mië̆ur ch' i gran ojes[100]) n' en à, y je me 'l è šuflà[101]) ite cul apetít da jagher, y pò m' è-i petà via sun ban da furnöl, me l' è impizèda[102]) y se l' on cuntèda biei pacifici y cuntënč mò giut ala longia, 'nfin che 'l fòva scurënta nuet.

Zën v' en è-i bën ciaculà su assè; la vödla paròles, che ne vën puec o nia plu adurvèdes, ve spiegh-i tlo per tudësc; metë-les inò 'n dròva, y n' auter añ v' en dirè-i inò truepes d' autres, che è crit su y che m' è nutà su. Zën bòna nuet a duč!

Franz Moroder.

'N salút.

(Per nòš Segn. Pluván Franz Anderlan al' ucašión dela fösta, che la chemún d' Urtišëi i a fat per i dè 'l diplom de Ehrenbürger y liet dant sul bast di 18 d' Agóst 1912 da Franz Moroder de Lenërt.)

Cialëde tanč che 'ncuei s'à abinà 'ntëur
A nòš Segnëur Pluván per i fè drët unëur,
'N unëur che 'l s'à tan bën merità
Dò vint añi de cura y dut chël che 'l à fa.

Perdona, še 'ncuei je te dè del tu;
Crë-me, chëš vën de cuer mò tan plu,
'L ne ie per mèla crianza,
Sès bën, nëus poèč on chesta usanza.

Böle da gëun nòš cumpagn' ies-te stat,
Pò ti studi cun flais ès-te fat,
Pò cun gran zèlo ies-te stat nòš caplán,
Pò nòš curát y zën d' Urtišëi 'l prim pluván.

Tu dirès: »M' ëis fat for mè böl sul mus,
Ma dò 'l spinèl truepa muejes y ferdrús«;
Son danz puera gënt, perdone-nes möfun
A mi, a Tòne, a Sèpl y a Stöfun.

---

[95]) Pfund = 12 alte Kreutzer; [96]) = 4 Pfennige; [97]) ungefähr $^3/_{10}$ Liter; [98]) gelinde Predigt; [99]) nicht das Mindeste; [100]) große Herren; [101]) schlürfen; [102]) anzünden ('mpiëda).

Tu t' ès 'ncurà de nòš bēn spirituèl
Y suvēnz 'nce per tanč del bēn materièl:
Tan de puereš y descunsulèi che t'ès ḡudà,
Y de mantenì la pèš t' ès dagnēura purvà.

La curtina y la dlieša ès ḡudà a 'ngrandì,
Aciò che stašóns 'n vita y dò mòrt plu saurì,
Per la scòles y tan d'autra còsses truep ès fa
Da vint añi y plu, per nòš bēn ès for laurà.

Cun tan de dutrines, perdiches, 'nsegnamēnč
Che Tu t' ès purvà, che restóns biei valēnč.
Ma tan suēnz ti amunizións à puec ḡuà,
Y cò t' arà-la-pa pò tel cuer mujà!

Ma ch'l böl Die tēn-pa de dut cont
Y paja-pa autramēnter che cheš mont,
Y dò la fadíes y 'l lēur de chiš pueč dís
De prèmio te don-el-pa 'l böl paravís.

Ma no mò prēš, mò giut muesses stè
Pra nēus y purvè de nes custemè;
Ulessán 'nce nēus la-sú te fè cumpagnía,
Še bēn che nòš merít sarà pitl o nia.

Y je è mò na gauša de me ralegrè,
Per chēl è-i 'nce purvà tan böl de ciantè,
Percie je è fat gor 'n böl vadagni
A giapè 'ncuei 'n tèl bon cumpagni.

Z̄ēn ëss-i-pa mi pitla ciantia bēn finà,
Mè-drē che la v'ēss' scusà y no stufà,
Pò ue-i-pa bēn inò na uröla böl chiet scutè,
Percie 'l ie-pa bēn 'n taicher per gherdēina a dichtenè.

La grandëzes del mont.

Cula paròla »mont« 'ntendóns 'l ciel y la tiëra; al ciel i dišóns 'nce 'l firmamēnt y ala tiëra 'ncē 'l mont. Dut adúm ie danz zöche de grant òra de mesura, zöche tan de grant, che nòš ferstònt n'ie nianca bon de se fè na drēta idèa no de vèl tan de grant.

Sul ciel ie-l na infinità de stëiles, ugnuna tan granda, che degún ne se pò fè na idèa, y che 'l pèr na còssa che ne pòsse vöster, ma 'l ie 'mpò vëira. Danter duta càntes chesta stëiles

L' oma, ch' à metù sot ala gialines 'n dí del Avënt.

1. 'N dí del Avënt,
Dal mager vënt,
Devënt-el te cësa
'N gran spavënt.

2. Da castl da spëisa
Via pra mëisa
L'oma desprèda
Dut che bëisa.

3. 'N bon pastulà
'Ncuei vën fa,
Tamesóns y èga
Bën mešedà.

4. 'Mpöa la lum
Dut al-infúm
Per corer te stalla
A udëi 'l grum.

5. Pò-η se 'mpensè,
Ce nòt' y ce fè, —
Dut te fuec
Sarà git 'l cafè.

6. Mutóns y mutáns,
Giač y cians
S'abina dan stala
Y sauta y bala.

7. L' oma su l' ëura
Va y gëura
Per udëi la gialina
Cie che l'à fa da ch'st ëura.

8. Ce dlacià,
Ce splumà!
'N punsín
Tlo böl cherpà!

9. Gialines desprèdes,
Mözes dlacèdes;
L'oma scumëncia
A trè de gran brèdles.

10. »Tan bölín,
Puere punsín!
Fòve per te vënder
D'instà a 'n patín.

11. Y zën per ch'st an,
Che vën, ce dan!
Te stua te pòrt-i
Su böl plan.«

12. Metù bën blòt
Te 'n böl scafaròt,
Medesina le-prò,
Getèda te 'n gòt.

13. 'L òva 'l brusëur
Y 'n rie culëur,
Per chël 'l à l'oma
Metù sun fëur.

14. Dut al-infúm
Te furnöl al-ingrúm
Vencëies mò vërč,
Che fès 'n drë' fum.

15. Furnöl revënt
Che 'l ie 'n spavënt.
'L punsín che dlëiga
A ugni mumënt!

16. 'N 'l aut desdlaciàn
Y le-prò çrazàn,
Böl' ugni-tan'
'N pue' šiblàn.

17. Cun na šadón
Bën smauz, del bon,
Ti vegn-ël dat ite,
Che 'l vegnë inò 'nton.

18. Böl 'mpont
Cun chel drë' bon ont
'L à-la ma fat
Unì al mont.

19. Inò te stala
Purtà zēn 'l à-la,
Dat da magē;
Y pò s'en va-la.

20. Inò desfertuna
Je-l unìt una
Al puere punšín,
Che nen òva mò pluma.

21. Dlongia 'n pèl
Da 'n pö de 'n vadöl
Je-l unì sfrant
'N dí de Nadèl.

22. Tel lēur de stridlè —
Y 'l gial a ciantè —
L'oma a 'l udēi
Muessa bradlè.

Leo Runggaldier.

'L bambín da Nadèl.

Na pitla muta ulòva mēter na lētra te na scátula dala pòsta, ma la n' arḡunḡòva nia su. Te chēla passa 'n segnēur, ti dà na udlèda a chesta pitla, pò lieḡ-el l'atrès y mēt la lētra te scátula. Su la cupèrta stašòv-el: »A chel böl pitl bambín da Nadèl sun Paravís.«

'L segnēur va te scritòrio dela pòsta y se fēš lieḡer la lētra. 'L fòva scrit:

Bon bambín da Nadèl!

'N aut dišàn, che te pòrtes datrai tèl böla ròbes a chi pitli; davia de chēl te prö-i-pa böl, ne nes desminciē-pa nēus, pò ies-a drēt valēnt. Te sès bēn, l'oma ie for tan amalèda, mi frèdeš ie mò tan pitli, pò ons tan la stēnta: puec y nia da majē, deguna lēgna da šaudè ite, zēn che 'l ie tan frēit. Te sès bēn ulá che stašón, òra 'nsom la cuntrèda dela pecúnia.

Valdalafám, 24. XII.

'L segnēur damanda dò y 'nrieš, che 'l ie pròpi na puera familia. Y da sēira à-l fa purtè da si fanč de drē cestóns de lēgna, de farina y de ròba da majē a chesta familia.

No mè la familia à abù de bòna föstes, 'nce 'l segnēur fòva cuntēnt d'avēi pedù fè tan na bòn' òpra.

S. da Passua.

Mëine ie pra i saudèies. 'N dí te scòla vëgn-el damandà, ciuldì ch'i saudèies d'un regimënt à butóns ghiëi y i autri butóns blanč. »Aciò ch'i pòsse se ciulè 'l curpöt« dis̄-el böl da maladët.

* * *

'N segnëur ruva 'n dí sun pastura pra la biešes. N' jëde res̄on-el cul disè; pò va-l dal paster y mët man de ciaculè cun chël. »Vòs̄ disè à dit, che la biešes fošes maja adös mò 'n tant che la blances; ie-pa chël vëira?« »Öhö,« dis̄ 'l paster. »Še cò ie-pa chëla?« »Pu de fošes n ie-l adös mò n tantes che de blances.«

* * *

Ch'sta cësa ie mia y 'mpò no mia;
Per 'l segondo n' ie-la ënche no da nia,
'L tèrzo ne starà ënche no for tlo,
Per 'l quarto ne sarà-la ënche no,
'L quinto unirà ënche purtà via.
Die! chi pudrà dì: »Ch'sta cësa ie mia?«

(Sula cësa Villa Runggaldier a Urtis̄ëi.)

Pensieres.

Fos bën drët dì vèlc datrai,
Še 'η ne falëssa for la šipa;
Gëures la musa, dis̄-i: Ches bagai
Muessa for menè la snipa. C. D.

For pensè, ne dì mèi nia
Je melsàn per ana y còrp;
Rusnè drët truep y pènsè nia
Ne farà segúr degún acòrt. C. D.

Anes supèrbes è-i je giën:
Sú-vier supèrbes, g̅ú-vier da bën,
Laudè les muessa mi rim. —
La-sú se cufè,
La-g̅ú strandlè:
— Na crëuš d'òr pò-les avëi per mè —
Tèl anes ne sons je bon de laudè. C. D.

Vèl g̅ënt ie 'ntòrta,
Vèlc ie mèl trata,
Puecia d' acòrta
Y tanta de mata. C. D.

Da 'n devinè.

Ah, stoma chi ch' i son:
Crëie, èrt nen à-i degún:
Mo, orös-te tò retrát
Avisa a tè anfát,
I' te-l fège zëgn sul momënt,
Ch' ël te somëie böl dut cant.
Degún moler 'l ös te n' an,
E ju te-l fège snöl de-bán;
Mo te mësses stè pro mè,
Še te-l os, mai te-l da-i con tè.   Prof. Alton.*)

Soluzión de chël da 'ndevinè tel calënder dal an passà:

I.

2	7	6
9	5	1
4	3	8

II.

36.

IV.

Deguni, i autri s' en mucia.

III. J à la I. bòza da 8 litri plëina,
la II. bòza da 3 litri ueta,
la III. bòza da 5 litri ueta.

I 'n mët: dala I. 3 l tela II. y da chëla tela III.;
rösta 5 — 3.
pò dala I. 3 l tela II. y da chëla 2 tela III.;
rösta 2 1 5;
pò dala III. 5 l tela I., dala II. 1 l tela III.
rösta tela I. 7 l II. 0 III. 1 l.
pò dala I. 3 l tela II. y da chëla tela III.;
pò n-ie-l: I. 4 l, II. 0. III. 4 l.

---

*) Ora de „Rimes Ladines". Disprue, Wagner 1885.
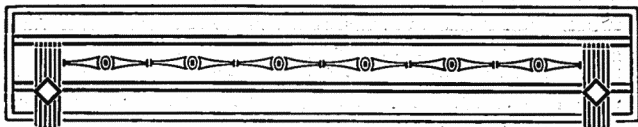
Ladins,

Messón tenì adum,
La fòrza vën dal grum.

'N salut al calënder.

Te salude, blòt pitl calënder di Ladins,
Scrit per chëi de Gherdëina y si ugins!
Še bënche mò gëun, de cater añi permò zën,
'Mpò truepes t' aspieta y te lieč vöre giën.

Še bënche de scritura no mò drë franc,
Ai Ladins i ies-te drët enteressant,
Y ëi se gòt a pudëi lieger si rusnèda,
La rusnèda del' oma, dad ëi tan stimèda.

Ši, te salude mò n' jëde de cuer, tan plu,
Percie tu nes ès permò drët dešedà su.
Zën i onse dat 'n guant a nòsta rusnèda,
Še bënche vèlc minòva che la fos tòš finèda.

O no desprezëde nòsta rusnèda, stimë-la
De cuer, teni-la al aut y bën cultivë-la!
La ie y nes sarà for de gran benedešión,
Percie mè cun chësta mategneronse nòsta nazión.

Franz Moroder.

Kun kesta paroles dedikeja Mistral si liber imortel »Mirèio« a n amik. »Te sporc n paur«. De vester n paur, fova per Mistral si maſhra fertuna, kuntentēza i superbia.

Uſhepantone Comploj.

Adio Gherdëina!

O bela val, mi bel' Gherdēina!
Sta bēn, adio, a s'udēi!
Adio, alegra gioventù,
Vo bon kumpani, mi plaſhēi.
Adio monc i vo valèdes!
Adio prei i vo stredes!
Mi kar paeſh, kin sun te
Surēdl i luna da,
L ruf per val ke va,
Mi kuer for t' amerà.

Kanke unive inò da te
Nshi aflit i amalà
Sufrì tlo i sufrì ilò,
Kun gran amor tu m'es levà
Mi gran dulēur bēn for i for,
O bela val, mi bon dutor.
Mi kar paeſh, l mont t' amira
Dal tēmp del bel dinstà,
Kl ciel sarēin s'a fa;
Da duc ies tu amà.

Via da te, mi bel' Gherdēina
Me mēina nkuei da nuef la sort;
Da te, Saslonk i mon' de Sela,
Da voſh gran bel k' n' ie mo mort.
O sēis vo doi mi protetores
D'mi cēsa, d'mi genitores,
Mi kar paeſh, kin sun te
Surēdl i luna da,
L ruf per val ke va,
Mi kuer for t' amerà.

Leo Runggaldier.

L saudè.

Mo n jēde a l' oma i bosl la man,
Po i cēlel mo drēt i diſh bradlan:
»Dlekordet', o loma, de me i sta nton,
Prēja per me nfin k'inò s'udon!«
L'oma cialan dut grama, zitran
Sul cē al seniē i mētla si man.
»Segur periē ulerei per te,
Tēniet' su drēt da bravo saudè!«
El cinia de shi. Tla viēra iel po ſhi.
Trame doi la parola ai po mantenì:
N' ie passà via truepes dis,
K' ēi doi s'a prēsh udù — — sun paravis.
L fi mazà dala bala dl Rus
I l' oma tosh morta, do dal ferdrus.

Franz Moroder.

Seniēur Matie.

(1770—1844?) [1])

Ki ne kunēsh pa la cianties i la rimes de seniēur Matie? O ce »vedla muta« ne se n' a pa nia abù n per mel a lieſher si ciantia ke ti spiega bel m pont ke »la ie fata« per ēila? O ce »vedl mut« ne se l' a pa rissa kun seniēur Matie i s' arà pensà: Reſhon al!. Nc' ie ne me lashe abinè ite:

»Eiles me dirà del dut,
Ma ie reste vedl mut!«

Mbēn, de kēsh »vedl mut« ke foa for de bona ueja, ke n udova pra uni festa riſhan i ciantan i ke teniva for i autri allegri i kuntēnc, de kēsh bon maester i ugrister, ke a nsenià i sunà a Urtiſhēi, a Ciastel i a Persenon, de kēsh bon kronista, ke nutova su kun gran bria la nuēves i i fac da Urtiſhēi i kēl ke ie suzedù i ani de viēra 1796 i 97 i 1809, de kēsh bravo kumbatant de Spinges i del Berg Isel, de kēsh nosh poeta, ke pra uni miēur festa ruvova kun si cianties, tosh n gherdēina, tosh per tudēsk, rimes i muſhiga dut fat ēl nstēs, de kēsh uem messons kuntè m pue de zeke.

Seniēur M a t i e P l o n e r ie nashù a Urtiſhēi l ann 1770. She si pere fova de Gherdēina o n tudēsk ne savonse nēus: l

---

[1]) La dates de kēsh artikul ie ora de »Das Grödner Tal« de bera Franz Moroder da Lenert, Urtiſhēi, 1891, pert 153 i 154.

etz. Nshi pon di, ke seniëur Matie ie sta l prim ke nes a fa kunëfhe, ai autri, ki ke son i ke rusnon feter unfat sk' i Friauli, i Rumaunc: këi dela Provans o de Katalonia.

Mo n jëde tol seniëur Matie l stlop sula shables i peja tla viëra, ma këst jëde kul landsturm da Ciastel del 1809 sul Berg Isel.

Do bera Franzl da Lenert dëssel vester ruvà del 1830 ugrister dla pfor a Persenon. Ma nëus raton ke l sibe bele ruà dan l 30. Ilò a Persenon iel po nce mort, plu de segur l ann 1844.

Kësta fossa la vità de n uem ke a fat tant per Urtifhëi i per Gherdëina, ma ke fossa desmincià, she ne fossa si cianties, si rimes i si kumposizions i si kronikes ke l tënissa n memorià. Te si ultimi dis s' an festedià tant del bravo poeta, kronist, maester ugrister, skrivan i kumbatant de Spinges i del Berg Isel, ke n ne sa nce no segur, kanke l ie mort.

O bel i rik Urtifhëi! Dlekordete di uemes ke t' a fa grant i kuneshù!

De si cianties n' onse me plu n valgunes. »La vedla muta« foa tel kalënder del 1911, »L vedl mut« te kël del 1912.

I na gran pert ie danz unides desdrudes da tei, ke udova massa fosk, davia ke les ti savova m pue massa mondanes i da massa n bon umor.

Këstes ke ie këst ann tel kalënder, ke un o l auter kunesherà, nes a lashà skri fhu bera Franzl da Lenert, i nëus l ringrazion de si servish. C.

Koke Seniëur Bepo Mahlknecht, ugrister d'Urtifhëi, a da fe a giapè Stina del Sigat.[1]

Da Seniëur Matie Ploner, ugrister a Ciastel (1800—30).

Fete da katif da sënn!
Kanke Seniëur Kristl vën.
Ne te stilè inshi de lën!
Di: Bon di! Uniëise bën?
Sëis unì? E bën drët giën
Ke uniëise a me kri.
Ve spitan bën ert, shi shi.
I kun vera impazienza,
No me nëus — dut Urtifhëi!

---

[1]) Stina del Sigat fova la nipote de bera Kristl Perathoner del Sigat, ke stafhova a Firënza i ova mandà sun si spëises l korp de San Benedët ala dliefha da Urtifhëi.

Ve spitova ert — kēl sei.
Pitl i grant, uniun el sa,
Ke sēis n uem dlonk stimà.
Vo nes ēis mandà i dunà.
San Benedēt i si korp sant.
Kēst ie nosta kuntentēza;
Duc svajova kun legrēza.
Pitl i grant ki mei udova:
Viva bera Kristl, viva!
El nes a mandà de bant
Su si spēises n korp sant.
Percie kl ie uem drēt bon i rik,
L al dat debant a San Durik.
Preja per nēus San Benedēt,
Acioke vivonse bēn i drēt,
I kanke on finà nosh dis,
Ruonse su a Paravis!
Bossi po drēt bel la man,
Di: sëise bēn nton i san?
Fei n bel gran kumplimēnt;
Ma ne unì drē tan ruēnt
A tukè la man a Stina.
Ies unida? Kara mina!
M' ues bon mo?
Ies bēn ēnke drēt nton?
O shi, shi, te ciēles bon,
T' es n bel gran sumenton!
Po dirala: ciēla ve
Kēsh dish prēst de maridè.
Lasheme inant unì!
Posse pa bēn mo tel di.
O selinità festiva!
Ciantes tu, ke duc udiva.
Ie ulēs na santa viva.
No me l korp, no me l' os,
Ma ke a pel i ciērn a dos.
Kike ntēnt, m'a ntendù,
Mo ne muesses di de plu.
Viva, bera Kristl, viva!
Ie ulēs na santa viva.
Po skota kiet i lasha fe,
L vēn pa bēn mo a sel de.
A di del mat, kēl ses tu bēn,
T' en bot ne mazun n lēn.
L maridè ie shike n fhuek,
N muessa fe a puek a puek:

Tost sunè,
Tost ciantè,
Tost balè.
Tost sautè,
Tost shi, shi!
Tost no, no!
La va pa bën de do!
Kanke Stina vuel ciantè
Mësses, vespres o tanives,
Lasha pu ſhi aut la pives!
Po mët verda, ciëla ve
I mustrëve drët katives,
Lasha piesh i mans sautè!
I faſhëde gran rumor,
Kanke Stina vën sul kor.
A sunè pra l klavier
Lasha ſhi la mans lesier!
Sën mët verda dant al dut
I ciëla ke t' la giapes,
Sën auza su la tlapes,
Ne sparanië la soles,
Ne sparanië ciauzei,
Ne sparanië paroles,
Ne sparanië stivei,
She Stina vën de Mei.
She n auter vën po ala ulëi,
Po di: ce vues pa tu kujon,
Po sauti pu me ti ciavëi
I dai tel kul n bon kalzon.
Perete! di: Sh' t' es piesh i mans.
She no ne ſhi plu a mutans.
Tu ne uni plu te mi fava,
O te akuse pra ti ava!
Po diral: Lasheme ſhi,
Ie t' la lashe giën a ti.
Dai la beles, dai la bones
I di: mi kara bona Stina,
Ke tu, ke tu me toles
Kun volontà divina?
Shi, she l' ie drët a Die,
Dut bon, dut drët, dut bel.
Këst skrish ënke Matie
Tla kura da Ciastel.
Tu ses bën, ki ke son,
Ne breve kun rikëzes,
Ma ie t' ue eder bon

L laurova miec ke Simbl
O ke l fova mieur ke l Limbl.
A Sant' Ufhep messës de do
Nce l pitl Hansl mo.
Dut i fhiva bel de man
La manea i l gran pajan,
I fafhova me te n bot
Tost na mëisa o n kriniot,
Na letieria oder n stuel,
Na kuna o pifaruel,
N shadunè o cie ke n uel.
Per i paures de bona ercies,
Dant a l' ega de bona bercies.
Kula brejes de biei gran pēc
Kunciovel bën i tëc.
Kurz, n tel bon zumpradëur
Ne giapun mei n miëur.
L fafhova miec si arte
Ke de fën l gran Bonaparte![1])
Sua maestà, mi scusi!
I tuoi popoli confusi
Aspettano i Russi.

Siehe, St. Josef tut uns lehren:
Jeder halt' sein' Stand in Ehren,
Gehe seinen Pflichten nach,
Daß ein armer Handwerksmann
Auch wohl heilig werden kann.

* * *

Ie te bince uni bën!
Es ntendù de fën?
Lashete tu drët servì,
Do duman ke l ie ti di!
Di pu me a Mariëusa:
Va i gëura su la bëursa,
Kompra cie ke ie bel i bon,
Porta su i nëus majon.

* * *

Ki ke a tlo skrit,
Ne uniral a ti dit.
Ie me soteskrifhe[2])
I tu n ses m po no, she ne tel difhe.

Persenon, ai 17 de Merz 1813.

Gratulazion dei kari kurazians da Bula.

SVL St. InVeM DeL sIn. Vfhep CVrat In BVLLa.

(de Seniëur Matie, 1828).

1. Aliegri nëus da Bula!
Fafhëve nkuei unëur!
Ne sparaniëda nula
Al di de nosh pastëur!
Vo uemes fhide dant,
Tulëve l bel guant!
I autri po prëst do,
La vedles drët de do!

2. I uemes tole kitli,
La brejes la fenans!
Shikëde su ki pitli,
Shikëve, vo mutans!
Tulëde mo, vo grandes
Sul cë bela gherlandes!
La vedles per unëur
L gran skuac da fëur!

[1]) De Setëmber 1812 foa vardù fhu Moskau i Napolion oa messà mucè ora dla Rushia. Ma na gran pert di saudejes foa more dal frëid i dala fam. De Otober 1813 ova po Napolion inò perdù la gran batalia de Leipzig.

[2]) Soteskrizion: nia da liefher.

3. Kun bela prozeshion
A per, a man a man,
Po de briēda fhon,
Cigan i bel ciantan;
Tulon l gran tamburdl
Ke tire n drē gran urdl,
Ke l aude kēi ke vēn
I skote su da sēnn.

4. I vēn duc kēi da Bula,
Ciantan, sunan, cigan.
No me la vedla Lula
Per ve priē de pan.
L ie kossa d' importanza,
Bincion de vera panza,
De vere kuer, shi, shi!
Fertuna for vosh di!

5. Auguron a seniēur kurat
Ke l stebe drēt nton.
El ie daniēura stat
Kun nēus valēnt i bon.
Die debe si aiut,
Ke l vive mo drēt giut.
Da nēus daniēura amà,
Tan giut k'ēl m'ei sarà.

6. Giauride su la musa
I duc ciantēde do.
Degun ne tire skusa
I sveje kel ke l po,
Per fin ke on saliva,
Svajēde pu me: viva!
Viva seniēur kurat,
Nshi saral bēn fat.

7. L ie stat na desfertuna,
Ke duta Bula l sa.
I duc bradlova ad una,
Ke l Pimperl ie krepà.
Dei cians i plu valēnc
Zanovel bel kui dēnz.
Kapiva prēst: Wart auf!
Geh, Pimperl, friß und sauf!

8. I kēl pitl ucel,
Ke fova propi blot,
Ciantova drē tan bel,
Al dat a Mēine Kot.
Mi bon seniēur kurat!
Tlo ēise fat da mat.
Ie mues drē vel di
Vo dais me vel tenì.

9. Dut kel ke v' ie de uega,
Messēise ve tenì.
She un ulēs la kuega
Difhēise pa de shi?
Je krēje bēn de no.
Ma sh' un la vuel pa mpo
Per fēn se maridè,
Messēis mpo i la dè.

10. O bon seniēur kurat!
Audide a bon kont!
Ne sēise pa tan mat,
A fhi mo sēura mont.[1])
Vo sēis mo fhēun i sann,
Per nēus fossel n dann.
Sarēis bēn mo zakan
Mpo giut assè pluan.

11. Pastor de nosta ana!
Menēnes su al ciel,
Ulà ke n maja mana
I drē bon niok da miel.
Vardēde nosh mutons
Da bieshes i kastrons!
Vardēde la fenans, —
Kla furbes de mutans!

12. Svardēnes dai malans,
Krauniēde kēi Lumberc,
Difhēde ala mutans
De no fe plu basterc!
Vardēde ke deguni
Sēura i sot Kuntruni
Ne vede a se danè
Tel infiern po a keghè.

[1]) L kurat ruva via n Badia.

13. Svardēnes dala stries,
Rie ëiles del malan.
Les ie diaulmēnter ries,
Nes feſh suēnz gran dann.
Nes tira sula kresta
Na bela gran tēmpesta.
Per Triek ciacēles ſhu,
Faſhēi la krēush lessù.

14. Les ie tel vedla pestes,
Ke n' a mo mei giapà.
Les ie mpo mo lestes
I sauta n krēp ka i la.
Les prueta sun Bulacia,
Faſhēi me m pue la ciacia.
Mustrēi vosh puni senià,
Udēis pa ke les va!

15. Sēn onse bel ciantà,
Sēn dēssel pa bastè.
Nēus on del dut bincià,
Sēn ſhonse a gustè.
La kuega porta su
Del dut assè i plu.
Da bever plu k' assè,
Ke n posse drēt cighè.

16. Salüte! bon seniëur!
Kul got n tela man
Buonse a Vost ünëur,
Vivēde giut i sann!
Nkuèi de Vosta festa,
Shaudonse drēt la testa.
Staſhon aliegramēnt,
Potztausend sapramēnt!

I ciastiei de Gherdëina.[1])

Shike belau uni val del Tirol, nshi a ēnke Gherdēina i a abù si ciastiei. Danz ke de na pērt de kish ciastiei san al di da nkuei puek i nia, percie ke i vedli da zakan ne skriſhova tant ke vēn skrit nkuei kun di; po muēssen ēnke pensè, ke la maſhera pērt de kish ciastiei ie uni desdrui i per kēl iel ēnke ſhi perdudes truepa skritures, ke povester pudēssa nes kuntè, kan i ko i da ki ke kish ciastiei fova unii fabrikēi. Ma mpo dēssa l kalēnder ladin kuntè ce ke n sa di ciastiei de Gherdēina. Skumencion kui ciastiei de Sēlva damprò ora.

1. L ciastel te Val (Wolkenstein).

L ciastel te Val ie segur l plu vedl di ciastiei de Gherdēina. Kan i da ki kl ie uni fabrikà ne san per auter. N konta ke n grof d' Italia, ke ie mucià da Attila,[2]) l ebe fabrikà. Ma kēsh

[1]) Kunfronta specialmenter »Das Grödner Tal« de Bera Franzl Moroder-Lenert, St. Ulrich in Gröden, 1891, 2. Aufl. 1914.

[2]) Attila fova dal ann 434 fin al ann 453 l rē dei Hunni ke abitova tl' Asia. Da ilò iel unì kun mez milion de ſhēnt tel' Europa per fundè n gran rēni. El ulova avēi mashimamēnter la Franzia; ma ilò al perdù la viēra l ann 451. Do iel rot ite tl' Italia i a desdrù Aquilea; l Papa da kēi tēmps k' ova inuem Leo l. ie ſhit ankontra a Attila i l a prejà ke l debe ēuta. Attila a fat al sēnn, do ke l ova recevù na gran soma de grosh. Sul viac per ſhi a cēsa iel mort propi la nuet de si noza l ann 453.

L. Shoz dla dliesha de Val.

Te Val, de la dala dliesha de San Salvester nashel na funtana d' ega.

Dan plu cënt ani vardova n di d' instà doi mutans de Sëlva la vaces ite per kla pastures. Per se parè via l' aurela longia, s' oveles sentà shu da ushin da ksta funtana i se kuntova stories.

»Tu,« dish una de ksta mutans, »ne n' essa mei audi kuntan, ke te ksta funtana dëssel vester truep grosh askendui?«

»O she n ëssa duc ki grosh ke ie tlo te Val askendui«, respuend l' autra, »tan de vaces pudëssun ma mei se kumprè!«

»Nosta doi plu bela manses dashëssi bën ka, se giatësse n poz de dinei« dish inò la prima.

N kël mumënt, ke l' a abù di kësta paroles, nash ora de funtana n gran poz kolm de dinei lucënc d' or, i doi lëufes blanc fier de Kedul shu i ti sauta tel kol ala doi plu bela manses. La mutans, kanke les a udù i lëufes, skumëncia dala tëma a kerdè i svajë n ajut.

I lëufes lasha la manses i mucia, i tel medemo tëmp arsësh nce l poz kui grosh inò te funtana.

Da ntlëuta inkà ne n' an plu mei nreshì nia del shoz de Val.

T. P.

La slites.

1. Cincin cincin, cincin cincin!
   Audide la brunsineres!
   La slites vën: cincin cincin,
   Ciavei ke lush da stleres.

2. I vën a trot i a sparon
   Da Kol dala Pelda ite.
   Na pert ie bele sha Pigon,
   Prësh passi pa tlo ite.

3. Nkuei ulonsa m pue i cialè
   A kish ke vën n slita:
   She n ie de tei da maridè
   Per via de vel desdita.

4. A tei dëssun fe la sief
   I m pue i fermè la slita;
   Po i de l kunsëi, ke tala Plief
   Poi shi a ste si vita.

5. De burta ſhëunes skiva m pue
De ſhi nkantëur n slita:
Puer ëiles: ie danz mila zue
Ad ëiles per si vita.

6. La beles sënta su tan giën,
Ke l per, ke les sibe stances;
Ma i diſh, ke les ie tan reres ſën,
Ades sk'la moshes blances.

7. Sën ruvles tlo; unide a udëi!
Unide ka i cialëde;
L ie la slites da Urtiſhëi;
Cialëi a una al jëde.

8. Ce lingia longia! Tan de ſhënt!
Ce guanc, ke feſh paruda!
Blot or i sëida i arſhënt,
Gurmei po ke stramuda.

9. L knëidel ie daniëura mo
N bel ciapel dad ëila;
Ma la kazina uel m po
Se fe udëi nc' ëila.

10. I ëisa po cialà ai ëi?
L plu kun brejes kurtes;
Al moto i sa nce a Urtiſhëi
La longes massa burtes.

11. Shi, shi: la modes da zakan
Vën for mo respetedes;
La nueves vëigun for mudan
I massa prësh zaredes.

12. Ce bel ke l fos, cincin, cincin
Avëi n grum de slites,
Ciavei assè i dut l vin
Del lont i no debites.

Sen. Shambatista da Sotanives.

Proverbi.[1]

Roba de forza
Ne vel na skorza.

[1]) La maſhera pert de kish proverbi a nutà su Ushepantone Perathoner de Kol da Mëssa.

Ne di de n mort
Mei vel de tort.

A tenì kont del puek
S' abinun n luek.

Roba rubeda — ne reda.

Velk sa uniun
Dut degun.

L fat de n mat
Ne vel n skat.

L sapient pēnsa truep
I reſhona puek.

Lat i vin ie tuesse fin,
Vin i lat ie tuesse fat.

Dime, kun kike te ves
I ie te diſhe, kike tu ies.

Dal avaron
Vēn l trapulon.

Kike reſhona truep, sa puek,
Kike sa truep, reſhona puek.

Ti ambizion
Sarà ti perdizion.

Kanke ne ie
No pan te skrin,
No farina te ciadin,
Po va l amor su per ciamin.

She uniun skova dan si porta, iel dlonk nēt.

Tenì dala spina i lashè ſhi dal kaukon.

N ref feſh na luegia a n pan.

Kanke l giat ie ora de cēsa, a la surices segra.

La bauſhies a la giames kurtes.

Avēi i uedli maſhri ke l vēnter.

Una man leva l'autra.

L giat ne lashà de piē surices.

Nia dut, cieke luſh, ie or.

Fe l kont zēnza l ost.

Na ghernea nueva skova bēn.

N cian ke baja ne mort.

kont tan da maladët, me toli ie la prima tupa i l'oma giapa la segonda i la terza resta po a ti, per ti gran sapienza!« C.

Sesa, eeke ie sparanië? Sparanië ie, kanke un a na baruja via do l kol i l'adrova per buton a se takè l ëur.

* * *

N valguna regules dal tëmp.

(De sen. Ulhepantone Vian, kurat a Urtilhëi, mort 1880.)

She seslon al ciapel dekà,
Na plueja ne mancerà.
She seslon al ciapel delà,
Kel di bon tëmp sarà.

She kël sas te ciulè
Skumëncia a suè,
La plueja unirà prëst;
Kerdëme këst.

Finke la rondules lhola bas,
Ne sarà mei sut kël sas.
Finke la rondules ne peja via,
Da rie tëmpes ne temëde nia.
She la siëles ie a liet tel flurì
Arëise stram, ma no graniei inshì.

* * *

Ora de Val Grata.[1])

Te Val Grata ovi n jëde da fe kemun i da se kunsië de na kossa drët d'importanza. Acioke i uemes de kemun ne vënie desturbei, ovun metù su na guardia ku na lancia dan porta dla cësa de kemun, ke ova l kumant de ne lashè ite deguni. Ngali n vëniel un ke uel ite. Ma la brava guardia ti fier per mez kula lancia i sveja: »Fermete, tlo ne dausa ite deguni!« Ma l auter respuend: »Ie ne ue pu no lhi ite, ue me unì dala ite ora.« — »Ah nshila, kësh ie zeke d'auter!« dilh la guardia i l lasha passè.

* * *

Un de la medema val, ke ova n barilhel de vin te ciulè, se n'ova ntendù ke zakei lhiva a in rubè. Per sprigulè l lere al takà n gran cian pra la spina; ma l cian a petà ngali n zer i a zarà ora la spina, ke dut l vin ie regors ora via per ciulè. —

[1]) Te Gherdëina vëniel kuntà de blota pitla stories de Val Grata (Villgratental). Ki pudës pa nes fe l plalhëi de les nutè su?

Se furnì kula pientles di autri.
I uedli ie l spiedl del' ana.
N zetl sëul ne vert giut.

* * *

L pluei da duman ie ske l bal dla vedles.

Pensieres i sentënzes.

1. De shaldi kosses sun kësh mont
Fashonſe i tënionſe kont;
A mile d'autres n' abadons,
I autra mile n' uservons.

2. Ne mancia roba sun kësh mont.
Del dut iel propi bel mpont:
De bën, de mel, de bel, de burt,
A ulëi l di me bel n kurt.

3. L ie legrëzes zënza fin,
Ma danz tristëzes dlonk dauſhin.
Ki n'a pa muejes de vel sort?
A ki n' i vën pa mei fat tort?

4. Nkuei kumët un n delit,
Duman vën bele n auter skrit;
I do duman n maſher mo,
I po l di do doi sëura pro.

5. She n vën kaprò, damandun riësh:
Diſhëme: iel pa velk da nuef!
Ma damandan an tëma prësh,
Ke sibe vel de mel ke pluef.

6. Kël s'a amalà, i kël ie mort,
A n auter i iela ſhità stort,
A kël i iel bruſhà ſhu l tublà.
Sën ëis audì la novità.

7. La novitejes per l plu
Ie vel de burt — kerdëme pu.
»N'ie nia da nuef« me sa l plu bel,
Po sei a cieke son, bel snel.

Sèn. Shambatista Ploner da Sottanives.

* * *

L' esperienza ie n bon liber, mi fi;
Ilò posses te liefher uni di.
Per tan akort ke te ratoves
I tan da totl ke te foves. Franz Moroder.

* * *

(Da skri sula pelda dla Madona).

Tu ke te passes, o sta kiet m puek
I saluda ti oma nce te kēsh luek.
Te ses pu, tan a kuer ke me sta ti bēn
I ke posse te fhudè tan giēn.
Kun fiduzia la plu pitla urazion
Te purterà konsulazion i benedishion.
Franz Moroder.

* * *

Tan de pēines per parvenì,
Tan d' autres per se mantenì,
Tan de lēur per se nurì,
Tan de sufranzes per murì. Sepl da Passua.

* * *

Kēi k'a dad avēi, a plu de memoria, ke kēi k'ie debit. S.d.P.

* * *

Die nes da la kuces, ma l ne les fruza nia su. S.d.P.

* * *

She t'ues mparè a skutè, po muesses te maridè. S.d.P.

* * *

La fertuna ie na kodla, ke i kuron do, kanke la kor i ki dafhon de piesh, te kela ke la se ferma. S.d.P.

* * *

La vita ie na batalia, kēl ke mor ie segur de giatè la krēufh. S.d.P.

* * *

La muejes nes vēn suenz da kēi k'on l plu giēn. S.d.P.

* * *

L dubitè ie n bufhën dla refhon, la fede n bufhën d kuer.
S.d.P.

* * *

Kike vif me de speranza, ie tl perikul de murì da fam. S.d.P.

* * *

Dlekordete, ke la realità ie daniëura sota l' ilufhion. S.d.P.

* * *

Vel de plu burt ne iel nia, ke la superbia kun la stracia. T.P.

* * *

La bolp i l korf.
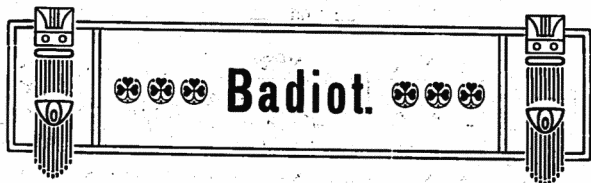
Fabula.

La bolp ie fhita n di a ciacia i s' a skendù te na pitla siena. L ne dura giut, fhola n korf a da lerk i se sënta suna rama de ksta siena. La bolp, ke ne n' ova mo mei udù tan n gran ucel, se spiërd drët ala pesta. — Kanke la l a abù m pue kunshidrà i ke l' a udù, ke l ne ie n tier drë perikulëus, se tolela l kuragio de rusnè i dish bel da smielera: »Bon di, berba! de ce viëres per streda?« — »Ie,« respuend l korf, »ie vede a me kri mi marënda.« — »E i ce majesa po?«, damanda inò la bolp drët da maliziëusa. — »Jërmes i d' autri pitli tieres«, dish l korf i fhola fhu de rama a tlupè su n jërm ke se sterfloa ,bel plan via per tiëra. — »Ie maje bën nce de gran tieres, ie« dish la bolp se la rifhan krudelmënter; i n kël mumënt i arsëshela al kol al korf i l zera. — L ie daniëura miec a ne se de fhu ku nen smieler i maliziëus, per via tert o a benëura te la faral de segur. T.P.

* * *

Gefhù Kristo i l fret.

Kanke Gefhù Kristo i S. Piere fafhova n jëde n viac, s'ovi falà la streda. Ngali fovi ruvei pra un petà fhu bon saurì te na bufha. Ëi l damanda, ulà ke l ie da fhi. Ma këfh fova tan fret ke l a me drë mustrà m pue ku na giama zënza di velk o levè su. Po vai mo m pez i ruva pra na fhëuna dan na porta ke lavova i ëi damanda inò do la streda. Kësta ie drët da maniera, lasha de lavè i va peja lonc, lonc fina su nen kol a i mustrè, k'i ne pudësse plu se falè. Po iela inò unida zeruk. »A kësta fhëuna assaise du i de velk per kël ke la ie stata tan volontiva« a dit S. Piere a G. Kristo. »Kel fret tla fhu ti dei pa« respuend G.

Ciantia dai jagri.

Fora dla prœma opereta ladina »Le ciastel dles stries« d'Angelo Trebo †, komp. da Sepele Frontull.

Valgamia snel.

Tenori.

Bossi.

mf

I. Sœ al alt sœn munt, o - là k'al ronde-

cresc.
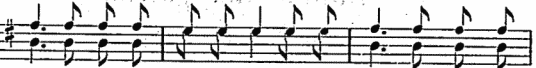
nēsh, sœn ki krēp, o - là ke l ciœf flo - rēsh, o - là k'an

vēiga Edel - weiss assà i le ciœf dal ton flo-

mf (Ecco) *pp*

rēsh de Ma: Sœ sœn ki gran krēp, ki gran krēp,

II. Ola k'al sta ciamurc sœn ki banc bi vërc
I salta par ki krëp tan ërc;
Ola k'i jai a so bel post da ste
I famëis ko cianta dœt l de: (Refrain.)

III. Ola k'an alda spo prodadus cianten
I variœs da sas al alt skrajen;
Ola k'i lei e desko nëi tan bi
I les es se tol dles flus la mi: (Refrain.)

Dalunc dla patria.

(Ai 2 de Forà 1887.)

I. Dalunc dla patria dlunk drumblen,
Dalunc tres net i ont
Mo porteste demez dasenn,
Ciaval da fü liront.

II. Soront i su te kœsh bagun,
I sun atlò sontè,
Ci nëi kal e defora dlunk!
I vigne rü dlacè.

III. I dlungia ia desko bai
S'an shampa vigne lēn,
Ombries foshes fesh i vai
I al ci la lœna vēn.

IV. Ciamò na ota ciari ndo
A ki bi krēp d' arſhont,
Na frizia i vēghi bēn ciamò
Dalunc tal firmament.

V. Mo ince ki ne vēghi plü;
Dagnora plü i plü inant
Mo porta ia le ciar da fü,
A dœt i shampel dant.

VI. Os beles munts dla patria, adio!
A kan k'i vēgni ndo,
I fosh ne dœrera plü dio
K' i passi ndo atlò.

† Angelo Trebo.

Le bal.

I. Alo, aldide, la muſiga sona,
Shide, tolede la lita düc kanc!
Alo, tolese atira na ſhona.
Ciodi pa stēiſe sontés sœn ki banc?

II. Shones, morſhel fēn la punta alzede!
No se lashede bēn dio periè,
Frēsk sœle takt n bel bolzer balede
Zonza a kēl ko se mēna i ciarè.

III. Mo rekordese da mēter bel verda,
Amor, kel picio maligno s'askogn
Danter os ete i se fesh pa na berta;
Dlunk al se vēigo os ſhones i ſhogn.

IV. Kan k'an se ponsa le manko dagnora
Tirel i tēnel dēr trat le barest,
Tif spo tal kör la saĭta se fora
I se roina dla vita le rest.

† Angelo Trebo.

N shizer da Pruka.

Valk per ki da Kol.

Per la sekonda ota me permete
De ve di na parola;
Spere ke ogni un azete,
No intende po de ve fa skola.

Per ladin voi deskore,
E anzi dut in rima;
No konta nia per valgune ore
Basta pur ke no devente puina.

Sion ladign tant noi ke i Ampezagn,
I Gherdener e i Badioc,
Ki de Vinaulonk e Fashagn,
Tant ki kruf ke ki koc.

Noi duc de ste valade
Ladign volon resta;
E mi me piasarave
Sta lingua la conserva.

Melchiore Colleselli.

La cioura mula.

L e ruè la cioura mula via Livinè,
Sun fegolè l' e sheuda e m'a stravè l kafè.
L'e touta e via n stala l'e menada,
Ma zenza ke m' entane l' e shampada
Delongo sun tablę a me rentè
Su dut el fen e dut el meshedè.
Me pense, voi pa la menê via Ronkat,
Ke forshi la me da pa bon pazon de lat;
Ma trei o kater dish davò
Mi e mossù shi a la to,
Ke la i shampava sula fava dei Ronkac
E la i mangiava duc i kosoi koi balac.
Passè Sotil son ruè sha Molinat:
»Sta ria cioura ve no da pa lat,
Te pos ben prast ie fe la fin.«
La dish la Angela da Molin.
Mi passe per Retic
I dishe ke l e n mestic.
Kon gran fadia rue su sun Kol
E per fortuna la me fesh azol.
Me pense, voi pa i la menè su al benefiziat,
Ke l a pa n klap de giac, ma ciarestia ben de lat.
Ko son ruè sun plaza,
L'a fat na gran baraka.
Me tole kasta cioura e tourne via Brenta,
Ma sha Finazzer la ie strava la polenta.
Shu dale Brue
La fesh le sue
Via n Kanadac son ruè dut spaventè.
Ilò n te un da Laste m'e nkontè:
»Cio, cio, sta cioura l'e dla fia de Shan del Sho,«
L me dish e ie respone dart kontent daspò:
»Mi vade a keri sti Shan
Ke son pa stuf de pajè dan.«
»Kilò Teresha t'as tua cioura, ei!«
»— Po, berba, cioure mi non e bu mei.«
»Shi, shi, Teresha, ilò dovò mashon
Mi t'e pa ben vedù a te fe l pazon.«
»— La cioura no la voi pa to,
No se ve ulà la mete spo.«
De bota sauta for de cesa el Sfersè.
»Po tola ke te de pa stala kon tablè
E a la vesholè te basta shi sun Pre longiè,
Te vedaras ilò l e n klap de ciuf da pelè.«

C. L.

Ampezan.

Ra bela Ampezana.

Ci elo là ke tanto skiza
Inze fora par stradon?
N' Ampezana ra[1]) se stiza,
Se kurios nos se mostron.

Cie na siesta![2]) Io son pizo[3])
A ſi pede — ma pardis!
Ke par esse el so noizo
Darae mezo el paradis.

R' à ki ocie lustre, more,
I te bruſha pi del sol.
Ra se ciapa dute i kuore;
Alabastro l e el so kol!

L e kel vis ke duto quanto
L e na festa de kolor,
El naseto l e un inkanto,
Proprio denio del pitor.

Ki pomete[4]) ei mo biei?
De natura l e kel ros;
Kome l ebano i ciaei
E l e un' arpa ra so òsh.

Se i so labre ra daverſe
E ra mostra i so dentis,
O, senz' autro ra desquerſe
Duto quanto un paradis!

A ra un estro?[5]) R' e na ruosa[6])
Io vel digo in verità:
Kel ke ciapa kera[7]) tosa
Na fortuna ciaparà.

Per këi de Gherdëina spiegonse vel parola:
1) Ra = la.
2) siesto = da ulëi bon, blot, (herzig, nett).
3) pitl = klein.
4) masseles = Wangen.
5) Schneid, sicherer Gang; Begeisterung.
6) roſhula = Rose.
7) kera = weibl. Form von kel = jener.

I ne tante ke domanda,
Se par duta sta zitas,
Kera toses d' ogni banda,
Se l e sta granda raritas.

Io i respondo: Nol pos krede,
Vel seguro senza fal:
Ke bel sango no se l vede,
Ke in Ampezo par ra val.

Da una satila[1] d'Ampezo del 1848.

O, voi vede, se i ra ciato,
Se i ra tolo del so ves,
Se zavario,[2]) se son mato,
Kome e l dito del paes.

Una kanzon voi bete so[3])
Proprio in zel dialeto nos;
Ki ra intende ki ke vo,
Tanto el furbo kome el gros.[4])

Non okore tanto ston
Par intende kesta ka,[5])
Ke ra intende ank' un kojon,
Ke no sepe el beabà[6]).

I ra molo a kera ſente,
Ke fesh outo e anke bas;
Voi parlà fora di dente
Ki me daghe po del nas.

Da un por mai ke son
A ki siore in ku i ra kazo;
Perkè sa, da ra preſhon
Ei na fuga, ke me mazo.

Io lavoro a ra segura,
Ke se i vo se vendikà
De sta strofa a ra pi dura
I po beteme a pausà.[7])

---

[1]) Satire, Spottgedicht.
[2]) She fantineje, (ob ich spinne).
[3]) bete so = skri ſhu, (aufsetzen).
[4]) totl, (der Einfältige).
[5]) kesta tlo; ka = frz. ça.
[6]) Beabà = das A-B-C.
[7]) I po me mëter a pausè.

Ma son pien d' umanità,
Ke in me stesso ei fato el pian:
Di ra pura verità,
Kome deve un bon kristian.

De di poko; ke mangare
Me podesse sbramosà;[1])
Ma parbio sun certe afare
No me fido a tocià.

Ki ke no ra vo sentì,
Ke i se volte pur in la;
Sa l esordio[2]) l e fenì,
S' avè voja, tabakà.

[1]) di de massa, se slavè la musa.
[2]) skumënciamënt, (Anfang).
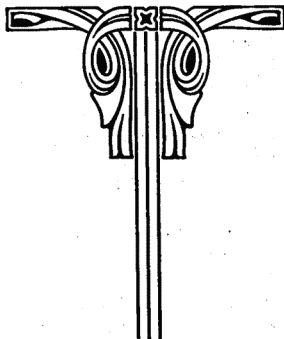
Engiadin.

L ann passà v'onse kuntà m pue de zeke dei Romaunc del Grishun (Graubünden) i kest ann ulonse ve de na prova de si parlè. Kësta poesia i i proverbi ie del rusnè ladin d'Engiadin.

Alla lingua materna.[1])

(de Gudench Barblan.)[2])

1. Chiara[3]) lingua della mamma,
   Tü sonor[4]) romantsch ladin,
   Tü favella[5]) dutscha,[6]) lamma,[7])
   Oh, co t'am eu sainza fin!

2. I teis suns cur[8]) eir'[8]) in chüna
   M'ha la mamma charezzà,
   E chanzuns dell' Engiadina
   Nell' uraglia m'ha chantà.

3. Millieras regordanzas
   Svagl'[9]) in mai teis pled[10]) sonor,
   Svaglia saimper veglias spranzas
   Chi ün di han moss meis cor.

4. Chara lingua della mamma,
   Tü sonor romantsch ladin,
   Tü favella dutscha, lamma,
   Oh, co t'am eu sainza fin!

* * *

Proverbi.

Roba mel acquisteda
ha cuorta dureda.

Megl sulet, cu mel accompagno.
Chi vuol fer addret a tuots, nun soddisfò ingün.
Amor voul guerra.

---

[1]) Ora de »La musa ladina« de Peider Lansel, Samedan, Engadin Press Co. 1910. [2]) nat a Mnà (Engiadina) 1860, magister pro la scola chantunala agricola »Plantahof« a Landquart. [3]) liec »Ciara«, ch = tsch! [4]) da n bon ton [5]) lingua, rusnè. [6]) deucia; [7]) mufhëla; [8]) kanke fove; [9]) deshëida; [10]) parola.